

תלקיט אזרחות

עבודה לדוגמה

נושא: סוגיית חיסון הפוליו בתקשורת

כתבו:

אסתר בוכניק ועפרה כדורי

תוכן עניינים

3	מבוא.....
4	סקירת ספרות.....
	איסוף נתונים
6	תלמידה א'.....
10	תלמידה ב'.....
13	דיון ומסקנות.....
15	תוצר.....
17	רפלקציה.....
19	רשימה ביבליוגרפית.....
20	נספחים.....

מבוא

סוגיית מתן החיסון כנגד נגיף הפוליו הייתה על סדר היום הציבורי מספר חודשים , החל מגילוי הממצאים המעידים על מציאת הנגיף בבדיקות ניטור שערך משרד הבריאות.

לאחר היוועצות עם גורמי מקצוע שונים הוחלט על מתן חיסון לילדים המתגוררים בדרום , ומשהתגלה שהנגיף התפשט גם לאזור המרכז הוחלט על הרחבת מתן החיסון בכל הארץ.

הנחיות משרד הבריאות נתקלו בהתנגדויות רבות בקרב הציבור שמחה על עמימות במידע , על סכנות וסיכונים הכרוכים בחיסון , וכתוצאה מכך הוביל לסירוב הורים רבים למתן חיסון ואף הוגשה עתירה לבג"ץ כדי לדרוש את הפסקתו.

התקשורת הציגה את ההיבטים השונים שעלו בסוגיה זו, וכאמור , התייחסה לנושא באופן אינטנסיבי ומעמיק.

בסוגיה עלו דילמות מוסריות הראויות להידון במרחב הציבורי , כמו האם לעגן בחוק את החיסונים , האם לאפשר להורים חופש בחירה במתן חיסונים , האם בג"ץ יכול להכריע בנושאים העוסקים בשלום הציבור ובריאותו ועוד. דילמות אלו עניינו אותנו ברמה של אזרחים העתידים להתמודד איתן כשנהייה הורים , ולכן חשבנו שזו הזדמנות לברר כיצד מציגה התקשורת את הדילמות הללו ומהם הנימוקים של כל צד בעניין.

הסוגיה מזמנת עיסוק במושגים רבים בתחום האזרחות – זכויות, סמכויות הרשויות , יחסי גומלין בין רשויות , מנגנוני פיקוח וביקורת , דעת קהל , שלטון החוק ועוד.

פרק א' - סקירת ספרות

לאחרונה, עלתה סוגיית חיסון הפוליו, על סדר היום הציבורי. סוגיה זו קבלה הד ציבורי נרחב בכלי התקשורת השונים, החל מגילוי הממצאים המעידים על מציאת הנגיף בבדיקות ניטור שערך משרד הבריאות.

מחלת הפוליו היא מחלה זיהומית הנגרמת על ידי נגיף הפוליו השייך לקבוצת נגיפי המעיים. הנגיף חודר לגוף דרך הפה, ומופרש בצואה, וכך מועבר מאדם לאדם. המחלה מופיעה בשלוש צורות שהנדירה ביותר (בכ-1 מתוך 1,000 נדבקים), היא הצורה השתוקית. בצורה זו הנגיף פוגע במערכת העצבים, מופיע כאב חזק בשריר ושיתוק של האיבר הנפגע. השיתוק פוגע לרוב בגפיים התחתונות. בגלל השיתוק מחלת הפוליו מכונה גם "שיתוק ילדים".

בשנת 1988 הכריז ארגון הבריאות העולמי על מאבק נגד נגיף הפוליו, ואכן מדינת ישראל החליטה לחסן את כלל הציבור בישראל באמצעות הנגיף המומת והנגיף המוחלש. בשנת 2005, לאחר שישראל הייתה נקייה מפוליו במשך למעלה מ-10 שנים, החליט משרד הבריאות להפסיק את מתן החיסון עם הנגיף המוחלש, אולם במאי 2013 התגלה נגיף פוליו פראי בדרום הארץ, שהתפשט גם לאזורים נוספים, ולכן החליט משרד הבריאות על מבצע חיסון ארצי למיגור הפוליו.

רוב האנשים בארץ (ילדים ומבוגרים) מחוסנים נגד מחלת הפוליו. יחד עם זאת ידוע כי קיימת אוכלוסייה לא מחוסנת, כגון תינוקות שטרם השלימו את סדרת החיסונים שלהם, ילדים ומבוגרים עם דיכוי חיסוני וכן מבוגרים שרמת החסינות שלהם דעכה. ילדים שלא קיבלו חיסון OPV וקיבלו את כל מנות החיסון כנגד IPV עדיין עלולים להעביר את הנגיף לבני משפחה לא מחוסנים. מטרת החיסון היא למנוע מצב זה.¹

במדינת ישראל משרד הבריאות הוא הגורם האחראי על בריאות הציבור, והדבר כולל גם מתן חיסונים. משרד הבריאות פועל מתוקף חוק בריאות ממלכתי². חוק ביטוח בריאות ממלכתי, התשנ"ד-1994 (נכנס לתוקף ב- 1.1.1995) הוא חוק המסדיר מתן שירותי בריאות לכלל תושבי ישראל באמצעות קופות החולים. החוק מאפשר לכל תושב מדינת ישראל לקבל שירותי בריאות ממלכתיים באמצעות אחת מקופות החולים. החוק מסדיר את זכויות התושבים, סל שירותי הבריאות, הביטוח המשלים וההתנהלות מול קופות החולים. החוק יצר, למעשה, מהפכה בזכויות תושבי ישראל לקבלת שירותי בריאות, בדרכי מימוןם ובתכולתם וזאת ברוח עקרונות של "צדק, שוויון ועזרה הדדית"³. באחד מהתיקונים לחוק: תוספת שלישית (תיקון: תשנ"ה, תשנ"ו, תשנ"ז, תשע"ב) שהינה חלק בלתי נפרד מחוק בריאות ממלכתי ישנה התייחסות לאחריות של משרד הבריאות בעניין מתן חיסונים שונים.⁴

כאמור, משרד הבריאות אחראי על בריאות הציבור בישראל, ומתוקף תפקידו הוא עורך בדיקות ניטור באופן שגרתי. במהלך בדיקות אלו נמצא נגיף הפוליו במערכת הביוב במספר מוקדים בדרום. ממצאים אלו הובילו את משרד הבריאות לקבל החלטה לפעול למיגור הנגיף כדי להגן על האוכלוסייה אמצעות מתן חיסון פוליו עם נגיף חי- מוחלש⁵. משרד הבריאות פרסם את הנחיותיו בכל אמצעי התקשורת, והאחרונים סיפקו את המידע לציבור חדשות לבקרים.

¹ משרד הבריאות www.health.gov.il/Subjects/vaccines/two_drops/Pages/default.aspx

צפה גם בסרטון המופיע בקישור הנ"ל.

² נבו, המאגר המשפטי הישראלי, חוק ביטוח בריאות ממלכתי, http://www.nevo.co.il/law_html/law01/036_001.htm.

³ שם, סעיף 1 בחוק.

⁴ תוספת שלישית לחוק <http://www.abiliko.co.il/index2.php?id=1485&lang=HEB>.

⁵ משרד הבריאות http://www.health.gov.il/NewsAndEvents/SpokemanMessegas/Pages/04082013_2.aspx

למרות שמשרד הבריאות רואה חשיבות רבה במיגור הנגיף באמצעות החיסון, בכל זאת התעוררה התנגדות בקרב קבוצות שונות באוכלוסייה. דוגמה להתנגדות זו באה בעתירה שהוגשה לבג"ץ על ידי עמותת "איזון חוזר"⁶. עתירה זו דרשה להורות למשרד הבריאות להפסיק עם מבצע "שתי טיפות" לחיסון ילדים עד גיל תשע נגד פוליו. זאת מאחר שלטענת העמותה, המשרד אינו מפרסם את כל המידע הנחוץ להורים כדי להחליט אם לחסן את ילדיהם. לטענת עו"ד דקלה ברנס, המייצגת את העותרים, בעוד שהציבור מחסן את ילדיו, הילדים כבר מחוסנים, וכל מטרת החיסון היא ליצור חומת מגן אנושית לטובת אנשים שמערכת החיסון שלהם חלשה יותר.

מעיון בפרוטוקול של הדיון בעתירה טען השופט ג'וברן שאין מקום שבית המשפט יתערב ואין מקום להפסיק את המבצע והציע לעו"ד ברנס למשוך את העתירה, כיוון שההחלטה על המבצע, שנועד, לטענת המדינה, לעצור את התפשטות המחלה, התקבלה לאחר בדיקה יסודית והתייעצויות נרחבות עם גורמי מקצוע.

מתוך האמור לעיל, עולה כי למרות החשיבות הרבה שמשרד הבריאות מייחס לחיסון הילדים למיגור נגיף הפוליו קבוצות רחבות באוכלוסייה מתנגדות להוראה זו, ויתרה מכך אף דורשות שקיפות מוחלטת של הסיבות לדרישה למתן החיסונים ושקיפות מלאה לסכנות ממתן חיסונים אלה.

⁶ משרד הבריאות, פרוטוקול הדיון בבג"ץ 5672/13 - http://www.health.gov.il/Subjects/vaccines/two_drops/Documents/petition-3.pdf

פרק ב' – איסוף נתונים

תלמידה א'

כתבה מס' 1 – חוק חיסון חובה – עו"ד ליהיא כהן-דמבינסקי- 8.6.13'

ציין- שלטון החוק

הצג- שלטון החוק במדינה דמוקרטית משמעותו: מערכת כללים ונהלים מחייבים הקובעות מה מותר ומה אסור, ושהתקבלו ברשות המחוקקת ע"פי הכרעת רוב. החוק מחייב הן את השלטון והן את האזרחים. שלטון החוק במדינה דמוקרטית מבטא את ההסכמה הכללית (=אמנה חברתית) שקיימת בין האזרחים למדינה. שלטון החוק במדינה דמוקרטית מבוסס על הנכונות של מרבית האזרחים לציית לחוק ולא על ציות לחוק מכוח הסמכות השלטונית. לשלטון החוק יש מובן פורמלי ומובן מהותי.

הסבר- המאמר עוסק במצב המשפטי בנושא חובת מתן חיסונים. המצב כיום הוא שאין הוראת חוק ברורה בעניין. מצב זה יוצר בלבול בקרב ההורים. הכותבת טוענת שהמדינה צריכה להסיר מעל ההורים את נטל ההכרעה בנושא, ולהפוך את החיסון לחובה. עוד היא טוענת שהיעדר חובה חוקית לחסן מעודדת סוג של טפילות חברתית. לדברי הכותבת, כשם שהמדינה מחייבת הורים לחגור את ילדיהם כך היא צריכה להפוך את החיסון לחובה חוקית.

כלומר רוב האזרחים במדינה דמוקרטית מבינים את חשיבות הציות לחוק, ואם מתן חיסונים יעוגן בחוק רוב ההורים יכבדו את החוק ויצייתו לו.

כתבה מס' 2- עתירה לבג"ץ : להפסיק לתת חיסונים נגד פוליו. - אבי יופה 18.8.2013⁸

ציין- מנגנוני פיקוח וביקורת (פורמליים ובלתי פורמליים)

הצג- כדי שהשלטון לא ינצל את עוצמתו לרעה וינהג בשרירותיות כלפי הפרטים במדינה ובזכויותיהם יש צורך בקיום מנגנוני פיקוח וביקורת שיגבילו את השלטון. במדינה דמוקרטית קיימים 2 סוגי מנגנוני פיקוח וביקורת:

- מנגנוני פיקוח פורמליים - מוסדות הפועלים עפ"י חוק באופן רשמי שתפקידם פיקוח על השלטון וביקורת עליו ובהם הפרלמנט, מבקר המדינה ומערכת המשפט.
- מנגנוני פיקוח בלתי פורמליים - מנגנוני פיקוח וביקורת הפועלים מיוזמתם של האזרחים, קבוצות וארגונים ציבוריים שונים למשל: תקשורת.

הסבר- הכתבה מתייחסת להתנגדות מצד גורמים שונים למתן חיסון הפוליו. אחד הגורמים המתנגדים הוא קבוצת אימהות המובילות מחאה של הורים נגד החיסון. את מחאתן הן מפיצות באמצעות ה"פייסבוק" (הן הקימו בפייסבוק קבוצה שמובילה את המחאה). כמו כן הן אוספות חומר בנושא שאותו הן יגישו למבקר המדינה כדי שהוא יפתח בחקירה של תהליך קבלת ההחלטות במשרד הבריאות.

⁷ כהן – דמבינסקי, ל. חוק חיסון חובה. גלובס (8.6.2013) <http://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1000869417>

⁸ יופה, אבי. להפסיק לתת חיסונים נגד פוליו. מעריב (18.8.2013) <http://www.nrg.co.il/online/1/ART2/500/039.htmlhupv>

ה"פייסבוק" הוא רשת חברתית המשמשת דרך להעברת מידע וביקורת. השימוש באמצעי זה נעשה ביוזמת אזרחים ואיננו פועל מתוקף חוק, ולכן יש כאן ביטוי לשימוש באמצעי פיקוח וביקורת בלתי פורמלי.

הפנייה למבקר המדינה היא ביטוי לפיקוח וביקורת פורמלי, משום שמבקר המדינה הוא מוסד הפועל מתוקף חוק, ולכן מדובר כאן במנגנון פיקוח וביקורת פורמלי.

ומכאן, השימוש בשני האמצעים הללו, המהווים מגנוני פיקוח וביקורת, משמשים אמצעים להגבלת השלטון.

כתבה מס' 3 - למה עדיין לא חיסנתי את ילדי. עידית שפרן- גיטלמן 22.8.2013⁹

ציין-במאמר זה באה לידי ביטוי זכות הציבור לדעת

הצג- זכות הציבור לדעת הינה זכות כל פרט במדינה לצורך, לקבל ולהחליף מידע בנושאים שונים ומגוונים, ככלי לגיבוש עמדות ודעות, והוא עושה זאת באמצעות קבלת מידע ודרישת מידע, ממקורות שונים.

הסבר- במאמר זה מסבירה הכותבת מדוע היא עדיין לא חיסנה את ילדיה בחיסון הפוליו למרות קריאת משרד הבריאות לעשות כן. לטענתה, בד"כ היא נשמעת להוראות של משרד הבריאות המתייחסות למתן חיסונים, אולם הפעם היא מתלבטת. התלבטותה נובעת מכל הרעש שנוצר בכלי התקשורת סביב הצורך בחיסון, הסכנות שבו והסיבות האמיתיות למבצע החיסון. לדבריה, הפרסומים השונים בתקשורת שלפעמים העבירו מסרים סותרים גרמו לה ולהורים אחרים לספקות בדבר נחיצות החיסון. הכותבת מציינת שהמידע הרב שפורסם בנושא (למרות היותו לעיתים סותר ומבלבל) חשוב לה כדי לקבל החלטה עצמאית ומושכלת הנובעת מתוך שיקול דעת.

מכאן ניתן לראות שהכותבת מדגישה את חשיבות המידע המתפרסם בתקשורת בעניין החיסון, משום שהוא מאפשר להורים לקבל החלטה אם לחסן או לא, מתוך שיקול דעת. עניין זה מבטא מימוש זכות הציבור לדעת.

כתבה מס' 4- החיסון: הציבור מצביע בילדיו – רות הכט 28.08.2013¹⁰

ציין- גישה כלכלית – חברתית ליברלית

הצג- הגישה הליברלית נשענת על השקפת העולם המעמידה את הפרט וחירותו במרכז. מדגישה את ערך החירות בכל תחומי החיים, כולל חירות כלכלית. על פי גישה זו, על המדינה לדאוג לשוויון פוליטי ושוויון בפני החוק (שוויון משפטי), האוסר אפליה מכל סוג שהוא (כולל בתחום הכלכלי-חברתי), אך עליה להימנע ככל האפשר מלהתערב בענייניו הכלכליים והחברתיים של הפרט, ולכן אין היא צריכה ליזום פעולות להבטחת שוויון ההזדמנויות החברתי - כלכלי. גישה זו מסתפקת לרוב בשוויון הפורמאלי – הבטחת יחס שוויוני לכל הפרטים. התערבות המדינה בתחום החברתי – כלכלי צריכה להיות מינימלית ביותר, והיא נדרשת רק במקום בו ישנה פגיעה בכבוד האנושי ובקיום הבסיסי, האלמנטרי, של הפרט.

הגישה הליברלית מעודדת כלכלת שוק; יוזמה פרטית ותחרות, כלכלית וחברתית, בין הפרטים בחברה. גישה זו מאמינה שאם תינתן לכל פרט ופרט החירות הכלכלית לממש את הפוטנציאל הטמון בו כך יהיה לו ולחברה שסביבו טוב יותר.

⁹שפרן – גיטלמן, ע. למה עדיין לא חיסנתי את ילדי. הארץ (22.8.2013) <http://www.haaretz.co.il/opinions/1.2103948>

¹⁰הכט, ר. החיסון: הציבור מצביע בילדיו, שם, (28.08.2013) <http://www.haaretz.co.il/opinions/.premium-1.2107973>

הסבר-

במאמר זה מתייחסת הכותבת למאבק בין משרד הבריאות לבין ההורים המובילים את ההתנגדות לחיסון. הכותבת רואה בתופעת ההתנגדות לחיסון כביטוי לשיטה הכלכלית החברתית הקיימת במדינה המקדשת עקרונות ליברליים לפיהם יש לצמצם למינימום את מעורבות המדינה בחיי האזרח. הגישה הזאת הובילה להתקדמות בתחום חירויות הפרט, אך גבתה מחיר חברתי כבד: היא העמיקה את האי-שוויון בכל תחום אפשרי, ופערה חלל עצום בין עשירים לעניים, בין בעלי הון לעובדים, בין תושבי מרכז לתושבי פריפריה, ועוד.

צמצום מעורבות המדינה בחיי הפרט בתחום החברתי כלכלי מבטאת את הגישה הכלכלית- חברתית הליברלית

כתבה מס' 5- הוחלט: חיסון חי לפוליו חוזר לשגרת החיסונים- 17.10.2013

ציין- הזכות לחיים ובטחון

הצג- זכותו של כל אדם לחיות מבלי לחשוש מפגיעה גופנית או נפשית (פיזית או מילולית) המסכנת את חייו או פוגעת בשלמות גופו. נטילת חיי אדם או פגיעה בגופו בכוונה היא מעשה לא מוסרי ומהווה עבירה פלילית. חובת המדינה לספק לכל אדם במדינה את ההגנה הדרושה, כלומר להגן עליו מפני פגיעה.

הסבר- כתבה זו עוסקת בהחלטת משרד הבריאות להחזיר לשגרת החיסונים את החיסון החי- מוחלש ולא רק במסגרת המבצע שהתנהל בשבועות האחרונים. משרד הבריאות הגיע למסקנה שכדי להגן על בריאות האוכלוסייה במדינה ולמנוע חשיפת ילדים להידבקות במחלה חייבים להחזיר את החיסון החי מוחלש.

משרד הבריאות שהוא חלק מהרשות המבצעת במדינה קיבל החלטה זו כחלק ממימוש הזכות לחיים ובטחון של בני האדם במדינה ומההנחה שחובת המדינה להגן על חייהם וביטחונם של תושביה.

תפקידי התקשורת שבאים לידי ביטוי במקורות – תלמיד א'

לתקשורת יש מספר תפקידים שאת חלקם ניתן למצוא בידיעות החדשותיות שהובאו למעלה.

- קביעת סדר היום הציבורי- העיתונות מעלה נושאים שונים לסדר היום הציבורי, כלומר התקשורת היא זו שמגדירה את הנושאים הפוליטיים ואחרים בכל יום מחדש.

סוגיית חיסון הפוליו הייתה בכתורות הידיעות החדשותיות במשך זמן רב. ניתן לראות זאת במועדי פרסום הידיעות שהובאו כאן, אשר הראשונה שבהן היא מתאריך 8.6.13 והאחרונה היא מתאריך 7.10.13. עובדה זו מלמדת על כך שהנושא לא ירד מסדר היום הציבורי שהובא בכלי התקשורת השונים.

- סיקור ומסירת מידע - אחד התפקידים החשובים של התקשורת הוא למסור לאזרחים מידע על המתרחש במדינה - אילו החלטות מתקבלות, מהי המדיניות של השלטון, כיצד פועלים המנהיגים ועוד. מידע זה מאפשר לאזרח לגבש לעצמו השקפת עולם / דעה בעניינים שונים.

הדבר נעשה ע"י מספר אמצעים:

¹¹קלנר, י. חיסון חי לפוליו חוזר לשגרת החיסונים, (7.10.2013) <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4436991,00.html>

א- סיקור-מתן אינפורמציה ופרשנות לגבי תחומי חיים שונים. כמעט כל ידיעה חדשותית עסקה במסירת מידע. למשל בכתבה מס' 5 שבה דיווח על החלטת משרד הבריאות להחזיר את חיסון הפוליו (החי- מוחלש) לשגרת החיסונים.

ב- ביקורת- חשיפת מחדלים של השלטון ויצירת דעת קהל באמצעות דיווח תקשורתי המעורר מחאה בציבור נגד מחדלים אלה. למשל בכתבה מס' 2 שעסקה בעתירה לבג"ץ, קיבל הציבור מידע לגבי הביקורת: העתירה לבג"ץ, ההתארגנות בקבוצה ב"פייסבוק" והכוונה לפנות למבקר המדינה המופנית נגד מבצע החיסון.

ג- מתן במה - לשלטון - כדי שיוכל לשכנע את הציבור לגבי המדיניות שבה הוא נוקט.

לאזרח - כדי שיוכל להציע מדיניות אחרת מזו שהשלטון מציע. מתן הבמה לאזרח באה לידי ביטוי למשל במאמר (מס' 1), שבו הכותבת מציעה לעגן את מתן החיסון בחוק וכן במאמר (מס' 3- "למה לא חיסנתי את ילדיי") שבו הכותבת מסבירה את חשיבות האינפורמציה המועברת לאזרח שתסייע לו לקבל החלטות מתוך הבנה ושיקול דעת. התקשורת ממלאת תפקיד חשוב מאוד במימוש חופש הביטוי וזכות הציבור לדעת. התקשורת מאפשרת לכל אדם במדינה לבטא את דעותיו. אזרחים יכולים לכתוב מכתבים למערכות של העיתון או להופיע בשידורי רדיו וטלוויזיה ובעידן האינטרנט והרשתות החברתיות האפשרות היא אפילו קלה ומהירה יותר.

תפקידים אלה מבטאים את חשיבות התקשורת ככלב השמירה של הדמוקרטיה (באמצעות הדיווח על פעולות רשויות השלטון, חשיפת מחדלים, העברת ביקורת - כל אלו מממשים את זכות הציבור לדעת).

כתבה מס' 1 - חצי מיליון מנות חיסון כבר הוזמנו || משרד הבריאות יתחיל לחסן נגד פוליו . דן אבן 3.8.13 "הארץ"¹²

ציין – הבחנה

הצג – מתן יחס לא שווה מסיבות מוצדקות מתוך התייחסות לצרכים ייחודיים או לדרישות תפקיד רלבנטיות.

הסבר – הכתבה עוסקת בהחלטת משרד הבריאות לפתוח במבצע נרחב לחיסון ילדים נגד פוליו בעקבות התפשטות הנגיף במערכת הביטוי בישראל. במקור תוכנן המבצע להקיף כ-150-200 אלף ילדים באזור הדרום. לפי משרד הבריאות, המבצע צפוי להימשך כ-60 ימים, שבהם יפעלו טיפות החלב באזורים המיועדים במתכונת מורחבת. על פי ההערכות של משרד הבריאות, לילדים מגיל שש יינתן החיסון גם בבתי הספר. משרד הבריאות עשה הבחנה, לפיה ההחלטה על מתן החיסון נגד נגיף הפוליו תינתן לילדי הדרום מתוך הצורך הייחודי לחסנם נגד הנגיף היות שהממצאים שגילו חשפו אותם לסכנת הידבקות ממנו.

כתבה מס' 2 - מבצע החיסונים כנגד פוליו יוצא לדרך: אבי יופה 4.8.13 "הארץ"¹³

ציין - זכות הציבור לדעת

הצג – זכותו של אדם לקבל מידע על אודות אירועים המתרחשים במדינה על מנת שיגבש עמדה ויביע אותה.

הסבר - הכתבה עוסקת בהחלטת משרד הבריאות לחסן 150 אלף ילדים באזור הדרום בחיסון חי-מוחלש כנגד מחלת הפוליו. בכתבה ד"ר אודי קלינר, מומחה בבריאות הציבור במשרד הבריאות, מספק מידע לציבור על אודות המחלה ומשיב על שאלות, איך לדעת אם ילד מחוסן, מי צריך לחשוש מהנגיף ועוד.

גם מנכ"ל משרד הבריאות, פרופ' רוני גמזו מספק מידע, שלפיו הווירוס נמצא בדרום באוכלוסייה היהודית והבדואית. כאלף אנשים נושאים אותו ומעבירים אותו האחד לשני. כל מי שנמצא כנשא הוא מחוסן וגורם זה מגן עליו, אבל, לדבריו, מקרה פוליו אמיתי הוא מצב אמיתי שעלול לקרות.

מומחה בבריאות הציבור במשרד הבריאות ומנכ"ל משרד הבריאות מספקים לציבור מידע על אודות הפוליו, ובכך הורים יוכלו לגבש עמדה בנוגע לחיסון נגד נגיף הפוליו ולהביע אותה.

כתבה מס' 3 - החיסון החדש נגד פוליו: האם המתנגדים ישתכנעו? דן אבן 05.08.2013¹⁴

ציין – חופש הבחירה

הצג – זכותו של אדם לפעול או להימנע מפעולה בהתאם לרצונו.

הסבר – הכתבה עוסקת במגמה גוברת של סרבנות הורים לחיסונים. ברשת "הפייסבוק" הושקה קבוצה של אמהות שאומרות: "לא לחיסון המוחלש", ותוך זמן קצר הצטרפו אליה מאות חברות וחברים לוחמניים שהכריזו מעל הבמה

¹² אבן, ד. חצי מיליון מנות חיסון כבר הוזמנו || משרד הבריאות יתחיל לחסן נגד פוליו . הארץ (3.8.13)

<http://www.haaretz.co.il/news/health/1.2088288>

¹³ יופה, א. מבצע החיסונים כנגד פוליו יוצא לדרך, מעריב (4.8.13) (<http://www.nrg.co.il/online/1/ART2/496/464.html>)

¹⁴ אבן, ד. החיסון החדש נגד פוליו: האם המתנגדים ישתכנעו? הארץ, (05.08.2013)

<http://www.haaretz.co.il/news/health/.premium-1.2089334>

המקוונות: "אין לך כוונה שהתינוקות שלך תהיה שפן ניסיונות". חברים בקבוצה זו מזכירים כי חיסון מוחלש לנגיף הפוליו הוצא משימוש (בישראל) בשנת 2005 והוכרז כמסוכן על ידי אנשי מקצוע במשרד הבריאות בארץ ובכל המדינות המערביות בעולם, וזאת מכיוון שהוא גרם לעשרות ילדים לחלות במחלת פוליו ולשיתוקים".

שירי גורמן, אחת ממקימות קבוצת ה"פייסבוק", סבורה שמשרד הבריאות עושה טעות ביציאה למבצע החיסונים. לדבריה, מטרת ההורים להביא את הידע באופן נגיש יותר כדי שאנשים יבצעו את ההחלטות שלהם מתוך שיקול דעת. בדברי האם עולה כי מטרתה היא להביא את הידע כדי שאנשים יבצעו את ההחלטות שלהם מתוך שיקול דעת, כלומר יפעלו או לא יפעלו בהתאם לרצונם.

כתבה מס' 4 - מבצע החיסון נגד הפוליו יורחב לכל הארץ ירון קלנר פורסם: 09.08.13¹⁵

ציין – הזכות לטיפול רפואי

הצג – זכותו של כל אדם לחיות חיים בריאים ולקבל טיפול רפואי הולם. המדינה אחראית לספק לאזרחים שלה שירותי בריאות ולהבטיח כי יקבלו את הטיפול שדרוש להם. המדינה מבטיחה את הזכות לטיפול רפואי על ידי ביטוח בריאות ממלכתי שמבטיח טיפול רפואי גם למי שאין לו יכולת לשלם בעבורו.

הסבר – הכתבה עוסקת בהחלטת משרד הבריאות להרחיב את מבצע החיסונים שהוגבל עד כה לאזור הדרום בלבד ולחסן את כל הילדים עד גיל 9 החל מה-18 באוגוסט לאור ממצאים על התפשטות הנגיף.

גורמי מקצוע החליטו על מתן חיסון משלים בטיפות של ילדי ישראל שנולדו לאחר 1.1.2004 בכל הארץ. בהתאם לכך משרד הבריאות נערך לפתיחת תחנות טיפת חלב בשעות מוגברות לצורך החיסון. מנכ"ל משרד הבריאות, פרופסור רוני גמזו, הודיע כי אם יוחלט על צורך להרחיב את מבצע החיסונים הוא יורחב מיד לכל המדינה.

המדינה אחראית לספק לאזרחים שלה שירותי בריאות ולהבטיח כי יקבלו את הטיפול שדרוש להם, ובמתן החיסונים באה לידי ביטוי אחריות זו.

כתבה מס' 5 - שרת הבריאות על חיסון הפוליו: "היענות יפה, למרות ההתנגדויות" ערוץ 10 19.8.13¹⁶

ציין – הזכות לחיים ולביטחון

הצג – זכותו של אדם לחיות את חייו ללא חשש מפני פגיעה פיזית או נפשית. על המדינה מוטלת החובה להגן על זכות זו.

הסבר - יעל גרמן הגיעה לתכנית הבוקר של אורלי וגיא בערוץ 10 והשיבה לשאלות הצופים. היא מודעת להתנגדויות הרבות מצד גורמים שונים למתן החיסון ומצהירה: "יש לי 2 נכדות שנמצאות בחו"ל וכשהן יחזרו לארץ אני אחסן אותן", מנגד, עו"ד דקלה ברנס, שהגישה עתירה לבג"ץ נגד החיסונים, אמרה כי הארגון אותו היא מייצגת רוצה שכל המידע ייחשף. "בהודו חוסנו 149 ילדים ו-10% פיתחו תופעות לוואי", היא אמרה.

¹⁵ קלנר, י. מבצע החיסון נגד הפוליו יורחב לכל הארץ, (09.08.13) (<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4415790,00.html>)

¹⁶ שרת הבריאות על חיסון הפוליו: "היענות יפה, למרות ההתנגדויות" ערוץ 10, (19.8.13) (http://news.nana10.co.il/Article/?ArticleID=9_99368)

בתכנית באה לידי ביטוי הדרישה של עו"ד מהמדינה לבחון את יעילות החיסון ואת הסכנות הכרוכות בו לאור השוואות עם מדינות בעולם. הדרישה לכך היא מיעל גרמן, שרת הבריאות, שאחראית לחייו ולביטחוננו של הציבור מטעם המדינה.

תפקידי התקשורת שבאים לידי ביטוי במקורות – תלמיד ב'

לתקשורת יש מספר תפקידים שאת חלקם ניתן למצוא בידיעות החדשותיות שהובאו למעלה.

קביעת סדר היום הציבורי – העיתונות מעלה נושאים שונים לסדר היום הציבורי, כלומר התקשורת היא זו שמגדירה את הנושאים הפוליטיים ואחרים בכל יום מחדש.

סוגיית החיסון כנגד נגיף הפוליו הופיעה מידי יום בתקשורת ובהבלטה בכל אמצעי התקשורת. משרד הבריאות פרסם עדכונים בנוגע לטיפול כנגד הנגיף, ואלה פורסמו בכל כלי התקשורת. ניכר שהתקשורת מייחסת חשיבות רבה לסוגיה ולמורכבותה, ולכן העלתה אותה על סדר היום הציבורי.

בכתבות שהובאו לעיל, וברבות מהן שלא שובצו בעבודה בא לידי ביטוי תפקידה זה של התקשורת.

סיקור ומסירת מידע – אחד התפקידים החשובים של התקשורת הוא למסור לאזרחים מידע על המתרחש במדינה – אילו החלטות מתקבלות, מהי המדיניות של השלטון, כיצד פועלים המנהיגים ועוד. מידע זה מאפשר לאזרח לגבש לעצמו השקפת עולם / דעה בעניינים שונים.

הדבר נעשה ע"י מספר אמצעים:

ד- סיקור-מתן אינפורמציה ופרשנות לגבי תחומי חיים שונים.

בכתבות צוטטו גורמים מוסמכים האמונים על סוגיה זו כמו שרת הבריאות, יעל גרמן, בכתבה 5, מנכ"ל משרד הבריאות, פרופ רוני גמזו, ודר' אודי קלינר, מומחה בבריאות המשפחה. (כתבה 2) אלו סיפקו מידע מקצועי ובר סמכא לציבור.

ה- ביקורת – חשיפת מחדלים של השלטון ויצירת דעת קהל באמצעות דיווח תקשורתי המעורר מחאה בציבור נגד מחדלים אלה.

לדוגמה בכתבה 5 התקיים ריאיון, ובו השתתפו שרת הבריאות ועורכת דין שעתרה לבג"ץ בתביעה להפסיק את מתן החיסון בשל הסכנות הכרוכות בו. התקשורת קיימה את הריאיון כדי להציג את העמדות השונות ביחס למתן החיסונים ולהציג לצד ההסברה של משרד הבריאות גם את הביקורת המוטחת כלפיו.

ג. מתן במה – לשלטון – כדי שיוכל לשכנע את הציבור לגבי המדיניות שבה הוא נוקט.

באותו ריאיון שרת הבריאות מנסה לשכנע את הציבור לחסן את ילדיו, ומבטיחה שגם את נכדיה היא תדאג לחסן. היא מדגישה שעל אף ההתנגדויות לחיסון קיימת היענות של הורים רבים לחיסון.

לאזרח – כדי שיוכל להציע מדיניות אחרת מזו שהשלטון מציע.

לדוגמה בכתבה מס 2 מדובר על פתיחת קבוצה ב"פייסבוק" והצטרפות מאות הורים אליה בדרישה כי משרד הבריאות יספק את המידע באופן נגיש יותר לציבור על מנת שיוכל לשקול בכובד ראש ובשיקול דעת את ההחלטה אם לחסן את הילדים.

עמותת "איזון חוזר" אף עתרה לבג"ץ כדי שהאחרון יורה למשרד הבריאות להפסיק את מתן החיסון בנימוק שהוכח כמסוכן.

פרק ג' - דיון ומסקנות

התקשורת בחרה להדגיש את ההתנגדויות של גורמים שונים בציבור למתן החיסון למיגור נגיף הפוליו יותר מאשר ההסברה שניהל משרד הבריאות בעדו.

הנחיות משרד הבריאות עוררו התנגדות רבה בקרב הציבור, בעיקר בקרב ציבור ההורים אשר על ילדיהם חלה חובת החיסון, ולראייה עתירתה לבג"ץ של עמותת "איזון חוזר" בדרישה להפסיק את מבצע "שתי טיפות" לחיסון ילדים עד גיל תשע נגד הפוליו.

התנגדות זו של הציבור באה לידי ביטוי בכלי התקשורת השונים אשר נתנו במה נרחבת לחששות הציבור ולספקנותו לגבי המטרה האמיתית העומדת מאחורי הנחיית משרד הבריאות לגבי מתן החיסון, למשל בכתבה שכותרתה: "למה עדיין לא חיסנתי את ילדי?", הכותבת מעלה את הסיבות להתנגדות לחיסון ילדיה בשל הסכנות הכרוכות בו וכן הסיבות האמיתיות למתן החיסון. עוד היא מוסיפה שהפרסומים השונים בתקשורת העבירו מסרים סותרים שיצרו בלבול וחוסר בהירות בקרב ציבור ההורים בדבר נחיצותו של החיסון.

התנגדות ציבור ההורים לחיסון מצאה לה גם אחיזה בגישה הליברלית הדוגלת בצמצום מעורבות המדינה בחיי הפרט וכן גם רצונם של ההורים לממש את זכותם לחירות הכוללת את חופש הבחירה: אם לחסן את ילדיהם או לא ואת חופש המידע: לקבל אינפורמציה ברורה בדבר מטרת החיסון והשלכותיו. זאת ניתן לראות הן בכתבה: "החיסון: הציבור מצביע בילדיו" שבה הכותבת מדגישה שאחוז הילדים שהובאו לחיסון בעיר ת"א קטן בהשוואה ליישובים אחרים בארץ, ובכך היא מביעה את הטענה שלפיה, יכולתה של המדינה כיום להשפיע על הפרט מצומצמת, והן בכתבה: "מדוע עדיין לא חיסנתי את ילדי?" המדגישה את החשיבות של חירות המידע המאפשרת לכל אדם להיות נגיש למידע שיאפשר לו לקבל החלטות מתוך שיקול דעת.

עוד ניתן להיווכח מתוך הידיעות שפורסמו בתקשורת כי היא אף הדגישה בסיקורה את המנגנונים והאמצעים השונים שבאמצעותם הציבור הביע את מחאתו והתנגדותו לחיסון. למשל: הכתבה: "החיסון החדש נגד פוליו- האם המתנגדים ישתכנעו?" מתייחסת לפתיחת קבוצה ברשת החברתית "פייסבוק". קבוצה זו שמה לה למטרה לעורר את מודעות הציבור נגד הנחיית משרד הבריאות בטענה שמשרד הבריאות הופך את ילדיהם לשפני ניסיון וחושף אותם לסכנות בריאותיות.

בנוסף לשימוש באמצעי פיקוח וביקורת בלתי פורמליים כדוגמת השימוש ברשת החברתית "פייסבוק" הביע הציבור את מחאתו גם באמצעים פורמליים לפיקוח וביקורת כמתואר בכתבה: "עתירה לבג"ץ: להפסיק לתת חיסונים נגד פוליו". בכתבה זו מדובר על כוונה של קבוצת הורים לפנות למבקר המדינה כדי שיפתח בחקירה על תהליך קבלת ההחלטות במשרד הבריאות.

גם העתירה של עמותת "איזון חוזר" לבג"ץ לעצור את מתן החיסון הינה דוגמה לשימוש במנגנון פיקוח פורמאלי שההורים המתנגדים לחיסון פעלו על פיו.

מהאמור לעיל, ניתן להסיק כי אמנם התקשורת העבירה באופן קבוע את הנחיות משרד הבריאות לציבור ואף נתנה במה לנציגיו להסביר את חשיבות החיסון, אך יחד עם זאת ניתן לראות בבירור כי התקשורת נתנה במה נרחבת למתנגדי החיסון, כלומר, דעתם של מתנגדי החיסון קיבלה סיקור נרחב שהעמיד את משרד הבריאות בעמדה לא נוחה כמי שמנסה להסתיר מידע מהציבור. ההסברה של משרד הבריאות התקבלה בחוסר אמון מצד המתנגדים שדרשו שקיפות רבה יותר בנוגע לחיסון הפוליו- מטרות, השלכותיו והסיכונים הכרוכים בו, ואכן התקשורת ביטאה באופן ברור את רחשי ליבם של המתנגדים.

פרק ד' - תוצר -

מסקנתנו הייתה שאמנם התקשורת העבירה באופן קבוע את הנחיות משרד הבריאות לציבור ואף נתנה במה לנציגיו להסביר את חשיבות החיסון, אך יחד עם זאת ניתן לראות בבירור כי התקשורת נתנה במה נרחבת למתנגדי החיסון, כלומר, דעתם של מתנגדי החיסון קיבלה סיקור נרחב שהעמיד את משרד הבריאות בעמדה לא נוחה כמי שמנסה להסתיר מידע מהציבור. ההסברה של משרד הבריאות התקבלה בחוסר אמון מצד המתנגדים שדרשו שקיפות רבה יותר בנוגע לחיסון הפוליו- מטרות, השלכותיו והסיכונים הכרוכים בו, ואכן התקשורת ביטאה באופן ברור את רחשי ליבם של המתנגדים.

מסקנה זו הובילה אותנו לבחור בקיום מערך שיעור כתוצר, שאותו נקיים במסגרת כיתתית או ביום שיא שכבתי בבית"ס שבו יוצגו מטלות הביצוע.

מטרתו של תלמידי האזרחות היא לפתח בקרב התלמידים את המודעות להיות צרכני תקשורת ביקורתיים, ולכן קיום מערך שיעור שבו יועלו דילמות וסוגיות שנויות במחלוקת וכן גם יחסי הגומלין בין הפרט, התקשורת ורשויות השלטון יאפשר קיום דיון שבו יועלו עמדות, דברי בקורת והערכה לגבי הסוגיה שנדונה בכלי התקשורת בעניין ההנחיה שפרסם משרד הבריאות לגבי חיסון הפוליו.

כאמור, קהל היעד למערך השיעור הוא שכבת כיתה י"ב בבית"ס. לדעתנו, חשוב שבוגר של מערכת החינוך היוצא לחיים האזרחיים יידע לצרוך את המידע שנמסר באמצעי התקשורת בשיקול דעת ובאופן ביקורתי תוך בחינת מקורות המידע השונים. במיוחד חשוב הדבר לעתיד הבוגרים שיצטרפו להתמודד עם סוגיות דומות כהורים.

מבנה מערך השיעור -

מטרות -

1. התלמידים ייחשפו לסוגיה – חיסון כנגד נגיף הפוליו.
2. התלמידים יבינו את מורכבות הסוגיה.
3. התלמידים יעריכו את יחסי הגומלין בין הפרט, התקשורת ורשויות השלטון.
4. התלמידים יביעו את עמדתם בנוגע לדילמות שעלו מתוך הסוגיה.

פתיחה - התלמידים יתבקשו להשיב על שאלון קצר (המבוסס על השאלות שיידונו בשיעור - השאלון יופיע בהמשך)

גוף השיעור -

להלן יוצגו סרטונים שונים שמתוכם יוצגו דילמות לדיון. ניתן לבחור בשניים מהם למערך שיעור אחד.

הצגת סרטון קצר - סרטון של משרד הבריאות

www.health.gov.il/Subjects/vaccines/two_drops/Pages/default.aspx

שאלה לדיון שהסרטון מזמן:

- 1- האם יש לאפשר להורים חופש להחליט אם לחסן את ילדיהם בכלל? וחיסון הפוליו בפרט?

הצגת סרטונים נוספים - כתבה משודרת בעד / נגד חיסון

http://www.youtube.com/watch?v=xvp95k_WXlg

אן: אימא שמתנגדת לחסן את ילדיה :

<http://www.youtube.com/watch?v=eifltXOQECc&app=desktop>

שאלות לדיון שהסרטונים מזמנים :

2- האם ההנחיה של משרד הבריאות לחסן את הילדים , שממילא מחוסנים, היא הנחייה ראויה מבחינה מוסרית?

3- האם צריך לעגן בחוק את נושא החיסונים?

4- בעקבות העתירה לבג"ץ, האם בג"ץ מוסמך להתערב בעניינים הקשורים בבריאות הציבור?

סרטון- ריאיון עם שרת הבריאות - <http://www.mako.co.il/news-israel/health/Article-d5976e762d86041004.htm>

5- האם התקשורת צריכה לנקוט עמדה/ לתפוס צד/ להיות מגויסת לצד מסוים בסוגיה כמו הסוגיה של חיסון הפוליו.

סיום השיעור

הצגת סרטון לסיכום- <http://www.youtube.com/watch?v=r1soWpMxluA&app=desktop>

התלמידים יתבקשו להשיב על השאלון שהוצג בתחילת השיעור, וישיבו על השאלה: האם חל שינוי בעמדתם בסעיף כלשהו בשאלון ולנמק את הסיבה לשינוי עמדתם.

המסקנה שתובא בפני התלמידים - חשיפה למידע יכולה לשנות את עמדותינו.

דף שאלון שיוגש לתלמידים

עליך להשיב על 5 השאלות הבאות פעמיים : פעם ראשונה לפני תחילת השיעור ופעם שנייה בסיומו.			
עליך להקיף את התשובה הנכונה בעיניך : כן / לא.			
מס' שאלה	השאלה	תשובותיך בתחילת השיעור	תשובותיך בסיום השיעור
1	האם יש לאפשר להורים להחליט אם לחסן את ילדיהם?	כן / לא	כן / לא
2	האם ההנחיה של משרד הבריאות לחסן את הילדים, שממילא מחוסנים, היא הנחיה ראויה מבחינה מוסרית?	כן / לא	כן / לא
3	האם יש לחוקק חוק המחייב את ההורים לחסן את ילדיהם?	כן / לא	כן / לא
4	האם בג"ץ מוסמך להתערב בעניינים הקשורים בבריאות הציבור?	כן / לא	כן / לא
5	האם התקשורת צריכה לנקוט עמדה בסוגיה כמו סוגיית חיסון הפוליו?	כן / לא	כן / לא

רפלקציה-אסתר (מנקודת מבט של תלמידה)

כחלק מלימוד מקצוע האזרחות נתבקשנו לכתוב עבודה באזרחות העוסקת בסוגיה אזרחית – חדשותית הנמצאת על סדר היום בכלי התקשורת השונים.

כהכנה לקראת העבודה המורה לימדה בכיתה את תפקידי התקשורת, וערכנו דיון לגבי חשיבותה של התקשורת במדינה דמוקרטית. המורה גם נתנה דוגמות לעניינים הנמצאים על סדר היום בחדשות והציעה לנו לעקוב בשבועיים הקרובים אחרי אירועים המדווחים בתקשורת וביקשה שכל תלמיד יבחר נושא וימצא 2 ידיעות המתייחסות לעניין זה. במקביל נתבקשנו להתחלק לזוגות או לשלושות. עפרה ואני קבענו לעבוד יחד, כי יש לנו כבר ניסיון בלימוד בחברותא, וחשבנו שגם הפעם יהיה נחמד לכתוב את העבודה יחד.

את המעקב אחרי אירועים בתקשורת התחלנו בתחילת חודש יוני (לקראת סיום כיתה י"א). בשבועות אלו החלו דיווחים על שני נושאים מאוד חשובים: חלוקת ערכות המגן וגילוי נגיפי הפוליו במי הביוב בדרום. אני מאוד התעניינתי בנושא הפוליו, ואילו עפרה מאוד רצתה לכתוב על ערכות המגן. בסופו של דבר הצלחתי לשכנע את עפרה שנעבוד על נושא הפוליו כי זה נושא חשוב לכל אחד מאתנו כהורים לעתיד.

חלוקת התפקידים במהלך העבודה:

- סקירת הספרות- המורה הסבירה לנו שהמקורות לסקירת הספרות צריכים להיות מקורות אזרחיים. חשבנו שאולי חוק בריאות ממלכתי יכול להיות רלבנטי. כמו כן במהלך השיטוט באינטרנט בנושא החיסון התברר שהוגשה עתירה לבג"ץ ולכן הוספנו את פרוטוקול הדיון בעתירה לסקירת הספרות. כל אחת מאתנו איתרה שני מקורות, סיכמה אותם, ובפגישה עבדנו יחד על ניסוח סקירת הספרות.
- איסוף נתונים - ע"פי הנחיות המורה כל אחת מאתנו איתרה 5 כתבות. איסוף הכתבות השתרע על פני מספר שבועות. ביררנו בינינו שהכתבות אינן זהות. ניתוח הכתבות נעשה ע"פי הנחיית המורה. חילצנו מכל כתבה מושג מאזרחות והסברנו כיצד מושג זה בא לידי ביטוי בכתבה. חלק זה היה מעניין מאוד כי התקשורת התייחסה לנושא כל יום. היו גם עדכונים מהשטח וגם מאמרי דעה, ולפעמים היה קשה להחליט איזו כתבה לבחור, כי כל כתבה או מאמר הציף מושג אחר. חלק זה בעבודה ממש חידד לנו את תפקידי התקשורת (שעליהם למדנו לפני שהתחלנו בכתיבת העבודה) והבהיר לנו כמה חשוב שהתקשורת תציג לנו כאזרחים היבטים שונים של הנושא.
- ניתוח ממצאים - חלק זה היה קשה לנו במיוחד. היינו צריכים לחלץ טענה כלשהי, ולא תמיד היה ברור לי אם אני מבינה כיצד צריך לעשות זאת. כדי לבצע חלק זה בעבודה, חזרנו וקראנו שוב ושוב את סקירת הספרות ואת ניתוח הכתבות, ולבסוף בעזרת המורה להבעה הצלחנו לחלץ אפילו יותר מטענה אחת, אך לצורך העבודה הסתפקנו באחת, שאותה ביססנו באמצעות מספר נימוקים, שרובם לקוחים מהכתבות. דווקא בחלק זה היה חשוב שיתוף הפעולה כי כל אחת מאתנו הציגה את חלקה בעבודה ואת המסקנות שלה מניתוח הכתבות. כיוון שחלק מהעבודה הוא אישי, הרגשתי אחריות רבה על חלק זה, כי המשך העבודה היה תלוי בו.
- תוצר - כבר במהלך כתיבת העבודה התלבטנו מהו התוצר שיתאים, אולם ההחלטה התקבלה רק לאחר ניתוח הכתבות והתייחסות לתפקידי התקשורת. העבודה על פרק זה כיוונה אותנו להחלטה על קיום מערך שיעור שבו נציג את הדילמות אשר נושא חיסון הפוליו העלה בקרב הציבור. כמו כן רצינו להראות באמצעות הפאנל את מקומה וחשיבותה של התקשורת בהעלאת סוגיות מעין אלו.

רפלקציה- עפרה (מנקודת מבט של מורה/ מדריך)

אסתר ואני התחבטנו רבות על אודות הסוגיה שתשמש כדוגמה לתלקיט אזרחות. אני סברתי שמוטב לבחור נושא ההולם את הנושא המרכזי עליו החליט משרד החינוך "האחר הוא אני", ואילו אסתר טענה שמוטב שנבחר נושא שהיה לאחרונה על סדר היום הציבורי והדיון בו נחתם כדי שנבחן את השתלשלותו ואת כל ההכרעות לגביו. הסכמתי לכך ומצאתי הגיון רב בנימוקי אסתר.

נפגשנו פעמים רבות כדי לבצע את העבודה ביחד. בתחילה אספנו את הפרטים החדשניים בנפרד וניתחנו כל אחד מהם. שלחנו זו לזו את הכתבות כדי לוודא שלא תהיה כפילות בבחירתן וניתחנו אותן בנפרד. השתדלנו לגוון במושגים מתחום האזרחות על מנת להוכיח שניתן להיעזר במושגים רבים ללא חזרות על אחדים מהם, ושמחנו לגלות שללא מאמץ מיוחד ניתן ליישם זאת.

במקביל ליקטנו חומרים לסקירת הספרות. הייתה בינינו תמימות דעים בנוגע למקורות הרלבנטיים. אסתר מצאה מקורות ראשוניים וסיכמנו אותם יחדיו.

תובנות רבות עלו לנו כבר בשלבים הראשונים של העבודה – היא מצריכה זמן רב בהכנתה ומאתגרת מאוד היות שהיא משלבת רמות חשיבה מסדר גבוה של ביקורת והערכה.

היה לנו קל לטעון את טענתנו במאמר הטיעון. הבנו שהתקשורת מבליטה את ההתנגדויות למתן החיסון, וגם הנימוקים היו לנו ברורים. לעומת זאת אסתר ציינה שחלק זה יקשה על תלמידים חלשים, ואני סברתי שהמחווה המחייב הצגת שני נימוקים התומכים בטענה יגרור אחריו מאמר טיעון דל למדי.

מפגש נוסף היה על אודות התוצר. התלבטנו רבות לגביו. אני חשבתי על רפראט שבו יציגו התלמידים את מהלך עבודתם ואת התובנות שעלו ממנה,, ואסתר, כרגיל, הבריקה עם הגיון ערכי, תקשורתי ומשמעוטי – מערך שיעור שיזמן דיון רב משתתפים בסוגיה ובדילמות שעלו ממנה.

המפגשים עם אסתר היו פוריים עבורי. לראשונה התנסיתי בכתיבת עבודה קבוצתית. סיעור המוחות, חלוקת העבודה והשקפת העולם הייחודית של כל אחת מאתנו הייתה סינרגטית, ואני מברכת על ההזדמנות שנפלה בחלקי להתנסות בכל אלה.

בנוסף ההתבוננות בין השיטין על יחסי הגומלין פרט, תקשורת ושלטון חידדה בי תובנות בנוגע למורכבות יחסים אלה ולהשלכותיהם על החברה ועל המדינה.

נראה לי כי תלקיט אזרחות פותח צוהר משמעותי לתלמידים להתחקות אחר מורכבות זו ולצרוך תקשורת באופן ביקורתי, מעורב ואכפתי.

רשימה ביבליוגרפית

- 1- אבן, ד. חצי מיליון מנות חיסון כבר הוזמנו || משרד הבריאות יתחיל לחסן נגד פוליו . הארץ (3.8.13)
<http://www.haaretz.co.il/news/health/1.2088288>
- 2- אבן, ד. החיסון החדש נגד פוליו: האם המתנגדים ישתכנעו? הארץ, (05.08.2013)
<http://www.haaretz.co.il/news/health/.premium-1.2089334>
- 3- הכטר, ר. החיסון: הציבור מצביע בלדיו , שם, (28.08.2013) <http://www.haaretz.co.il/opinions/.premium-1.2107973>
- 4- יופה, א. מבצע החיסונים כנגד פוליו יוצא לדרך, מעריב (4.8.13)
<http://www.nrg.co.il/online/1/ART2/496/464.html>
- 5- יופה, אבי. להפסיק לתת חיסונים נגד פוליו. מעריב (18.8.2013)
<http://www.nrg.co.il/online/1/ART2/500/039.htmlhupv>
- 6- כהן – דמבינסקי, ל. חוק חיסון חובה. גלובס (8.6.2013)
<http://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1000869417>
- 7- משרד הבריאות, פרוטוקול הדיון בבג"ץ 5672/13
http://www.health.gov.il/Subjects/vaccines/two_drops/Documents/petition-3.pdf
- 8- נבו , המאגר המשפטי הישראלי , חוק ביטוח בריאות ממלכתי
http://www.nevo.co.il/law_html/law01/036_001.htm,
- 9- ערוץ 10, שרת הבריאות על חיסון הפוליו: "היענות יפה, למרות ההתנגדויות", (19.8.13)
http://news.nana10.co.il/Article/?ArticleID=9_99368
- 10- קלנר, י. חיסון חי לפוליו חוזר לשגרת החיסונים, (7.10.2013) <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4436991,00.html>
- 11- קלנר, י. מבצע החיסון נגד הפוליו יורחב לכל הארץ, (09.08.13) <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4415790,00.html>
- 12- שפרן – גיטלמן, ע. למה עדיין לא חיסנתי את ילדיי. הארץ (22.8.2013)
<http://www.haaretz.co.il/opinions/1.2103948>

נספחים

למה עדיין לא חיסנתי את ילדיי

עידית שפרן-גיטלמן
22.08.2013

כמו כל הורה, גם אני נקראתי לקחת חלק במבצע הארצי לחיסון ילדי נגד נגיף הפוליו, זאת, למרות שכבר חוסנו בעבר על פי ההנחיות המקובלות. החיסונים, כך הסבירו לי ולעוד הורים רבים, אמורים לסייע במיגור המחלה ולמנוע את העברת הנגיף לאוכלוסייה שאיננה מחוסנת נגדו. לכן, גם מי שחוסן בנגיף המומת - ובשל כך עשוי בכל זאת לשאת את המחלה - מתבקש להתחסן בנגיף החי המוחלש.

באופן שגרתי, לא זאת בלבד שאינני נוהגת לערער על פרוטוקול החיסונים הקבוע – אלא גם שהורים שאינם מחסנים את ילדיהם נתפשים בעיניי כחסרי אחריות וכפרדיטים הרוכבים על גבם של ההורים המחסנים. אך הפעם, כשנשאלתי על ידי בן זוגי מתי אני לוקחת את הילדים לטיפת חלב הקרובה, השבתי שאני עדיין חושבת על זה. מהר מאוד גיליתי שאני ממש לא לבד בסירה הזאת, ושכלל הנוגע לחיסון הנוכחי, השאלה "האם אתלה מחסנות את ילדייך" שבה ועולה בתדירות מסחררת, וכמעט אין מי שמשיב עליה באופן נחרץ.

מבצע חיסון זה החל ביישובי הדרום (שם גם נמצא לראשונה הנגיף), וכמו הרבה דברים אחרים בישראל, כל עוד נשאר שם, התקבל העניין בשקט יחסי. ואולם, משהוחלט על מבצע חיסון כולל, שבו גם תל אביב לוקחת חלק, החלה המדינה רועשת. שאלות והשערות בדבר הסיבות האמתיות למבצע החיסון מתרועעות בכל המדיה; הרשתות החברתיות הוצפו בהודעות של הורים מבולבלים והתמלאו בסקרים - מי מחסנת ומי לא. מי בעד, מי נגד ולמה - ובשיתופים של מחקרים הנוגדים זה את זה. אף ששרת הבריאות התראינה והשיבה לשאלות גולשים בפורומים שונים, ולמרות שנציגי משרד הבריאות מדקלמים מעל כל במה אפשרית שוב ושוב מסרים מוכתבים על כך שהחיסון בטוח לשימוש - רבים נותרים עם השאלה האם לחסן את ילדיהם, ומתקשים להחליט.

הקושי בקבלת ההחלטה נובע בין היתר מן הערפל סביב שאלות בסיסיות, כמו מי בדיוק זקוק לחיסון, למי הוא מסוכן, מי חייב בו ולמי לא כדאי להתחסן, אך הוא בעיקר תוצאה של חוסר יכולת של ההורים להבין עד הסוף למה באמת מחסנים. היו תקופות שבהן הרוב המכריע של האזרחים מילאו את הנחיות משרד הבריאות בלי לשאול יותר מדי שאלות, וחיסנו את ילדיהם על פי פרוטוקול מוכתב. ואולם הזמנים השתנו. המידע נגיש וזורם בקלות, סקרי דעת קהל מתבצעים ברשתות חברתיות באופן עצמאי, למרות הצפת המידע הסותר והבלבול שנוצר סביבו, התחושה שניתן לקבל החלטה עצמאית ומושכלת הולכת וגוברת. במקביל, אמון הציבור בממסד הולך ודועך, והספק שמא טובתו איננה השיקול המרכזי הניצב לנגד עיניהם של מקבלי ההחלטות, הולך וגובר.

העובדה שלא מדובר בחיסון שנועד להגן על המחוסנים עצמם אלא הוא בבחינת חלק מ"נשיאה בנטל", משימה כלל ארצית - רק מעצימה קושי זה. נדמה אמנם שבמשרד הבריאות קיוו לציבור שלא יתעמק בשאלות אלה ויחסן את ילדיהם באופן גורף, כשהוא בטוח שבכך הוא מגן עליהם, אך מתברר שהציבור קצת פחות מטומטם, ולכל הפחות הוא מעוניין להבין מדוע ילדיו שחוסנו כנדרש, מתבקשים להתחסן שוב בחיסון שהשימוש בו הופסק.

ההתלבטות של ההורים איננה רק רפואית. קיימים בה מרכיבים רגשיים, ולא כולם רציונליים. בנוסף לחשש המנקר שלא מספרים לנו את כל האמת, תפקידם של הורים הוא לדאוג לילדיהם ולא לחשוף אותם לסיכונים. כל דרישה לנהוג באופן המנוגד לכך, מציבה אותם בפני קושי כמעט בלתי אפשרי. טוב יעשו במשרד הבריאות אם לא יתעלמו ממרכיבים אלה, יכירו בקיומם ויסבירו למה למרות זאת יש לפעול על פי ההנחיות. לא בטוח שזה יעזור, וייתכן שחוסר האמון עמוק מדי, אבל מגיע לנו לכל הפחות שיכירו בקשיים אלה, ויניחו שאנחנו לא כאלו מטומטמים, ושביכולתנו במוקדם או במאוחר להגיע לאמת.

עידית שפרן-גיטלמן היא דוקטורנטית לפילוסופיה ומשפט באוניברסיטת בר-אילן, ואמא לארבעה ילדים

